

Felföldi Gáborné mk. százados, főiskolai tanársegéd:

AZ OKTATÓ SZEMÉLYISÉGÉNEK HATÁSA, A HATÁSOK VIZSGÁLATI
LEHETŐSÉGE A KATONAI FŐISKOLAI KÉPZÉSBEN

I. A képző intézmény pszichés klímájáról általában

A katonai műszaki főiskolákon tanulmányaikat megkezdő fiatalok már két iskolatípus: az általános- és középiskola légkörével megismerkedtek. A legszerencsésebb hallgatók azok, akik mind az alsófokú, mind a középfokú képzés során olyan tanintézményekben tanultak, ahol egészséges társas kapcsolatos alakulataik ki, közösségek formálódtak, nem volt nehéz a beilleszkedés, személyiségük zavartalanul fejlődhetett. Az iskola pszichés klímájának főbb összetevői megegyeznek az általános iskolai, a középfokú és a felsőfokú oktatásban. Az alábbi pontokat részletesen kifejtve kaphatjuk meg a vizsgált tanintézmény szintjének és specialitásának megfelelő tartalmat.

Geréb (1970.) szerint a klímát meghatározó tényezők a következők:

1. Az iskola kötelező, illetve vállalt feladatok elvégzésének munkahelye. Belső rendjét szabályok, rendtartás, valamint az egyes tantárgyak és tanárok követelményei szabják meg.
2. Helyhez kötött és időben tagolt munkavégzés színtere, ahol a hallgatók a feladatokat megkapják és végrehajtják. Az iskolai tevékenységen túl is szabályozzák a viselkedést, a magatartást.
3. Az egyes tanulócsoportok meghatározott mikroklímában élnek: sajátos állásfoglalásuk, értékrendjük, magatartási normáik vannak.
4. Minden tanulócsoport eltérő nevelési előzményekkel rendelkező, különböző életfelfogású személyiségekből áll. Belőlük kell egymást aktívan segítő közösségi tagokat formálni.
5. A közösségi klíma változó. Ugyancsak változó az oktató hangulata is, mely mindenkor befolyásolja a pszichés klíma jellegét.
6. A pszichés klíma függ a hallgatók otthoni helyzetétől.

7. Az oktató otthoni körülményei is befolyásolják az iskola pszichés klímájának alakulását.

A pszichés klíma dinamikus fogalom (Geréb, 1970.). Minél jobban ismeri a tanár a hallgatóját és saját tevékenységének rugóit, pszichológiai alapjait, annál tudatosabban alakítható a pszichés klíma, annál eredményesebb az oktató-nevelő tevékenység.

Az iskola pszichés klímáját elsősorban az oktató határozza meg (Galagher, 1957., Janovszki, 1971.). Az egészséges pszichés légkör megteremtése alapvető pedagógiai feladat. A rossz pszichés klíma pedagógiai hatást gátló tényezővé válik. Konkrétabban: ha egy sem pszichológiai ismeretekkel, sem "pedagógus vénával" nem rendelkező tanár a pszichés klíma irányítását kiengedi a kezéből, akkor az egész iskolai munkasikerét lerontja, hátráltatja a hallgatók személyiségének előnyös fejlődését. További következmények: a hallgatók nem szeretnek iskolába járni, sokszor valósággal menekülnek feladataik teljesítése elől.

Mivel a munkára és az egészséges életmódra történő nevelés az iskolában kezdődik, ezért a jövő alapvető meghatározója az iskola. Ennek felelősségét átértelmezve kell az iskolai munkát irányítani minden szinten.

Minden iskolai hatás az oktató személyiségén átszűrve jut el a hallgatókhoz.

A tanulócsoporthoz pedagógiai klímáján az oktató nevelési stílusának hatására kialakult, viszonylag állandósult hallgatói és tanári közérzetet értek, amely meghatározza a hallgató - tanár interakciók (kölsönös egymásra hatások) jellegét, megnyilvánul a konfliktusok feloldásának módjában, körülhatárolja a pedagógiai hatás lehetőségeit.

Geréb (1970.) az iskola pszichés klímáját elemezve öt klímát befolyásoló típust különböztet meg:

1. Nyugodt hangnemben dolgozó, következetes, kiegyensúlyozott munkatempójú osztály.
2. Rapszódikus, változó munkamenetű, szétszórt csoportokból álló osztály.

3. Közömbös, érdekszférákra oszló tanulók által benépesített osztály.
4. Harmónikus viszonyt tükrözö tanár-diák együttműködés.
5. Tanár-diák részleges vagy általános szembendllását mutató csoportokból álló osztály.

Az egyes hallgatók számára sorsdöntő lehet a pszichés klíma, mert lényegében ez a keret adja meg értelmi erőinek kibontakozásához, érzelmi és akarati fejlődéséhez, személyiségformálódásához az impulzusokat.

II. Speciális klímameghatározó tényezők a katonai műszaki főiskolákon

A katonai műszaki főiskolákon az első kiképzési évben nehéz pozitív hatású klímát kialakítani, mert a jóval kevesebb kötöttséghez szokott, a differenciáltan szabályozott napi tevékenység ritmusához szükséges mentális és fizikai készenléti állapottal (attitűdökkel) még nem rendelkező, s így nehezen alkalmazkodó bevonuló állományoknak nehéz a beilleszkedés.

A beilleszkedés megkönnyítéséhez óriási szerepük lehet a tanárok, ha jó pedagógusok is egyben.

Speciális kérdésként jelentkezik a katonai műszaki főiskolákon a parancsnoki beosztású személyek óratartása. A parancsnoki teendők ellátásával párhuzamosan nagyon nehéz adott esetben olyan oktató - hallgató viszonyt teremteni, amely egyértelműen pozitívan hat a tanulás feltételeinek pszichológiai megteremtésére.

A második kiképzési évtől kezdve a hallgatók a katonai rendtartás terén a jártasság szintjéről fokozatosan eljutnak a készség szintre. A szakaszok közösséggé formálódnak.

A közösség fogalma alatt itt minőségileg más kapcsolatot kell értenünk, mint a polgári életben, mert a közösség tagjai között meglévő alárendeltségi viszony jelentős befolyásoló tényező. Eltérő vonás még az is, hogy a hallgatók igen sokat vannak együtt; nemcsak az oktatás ideje alatt, hanem a kötelező délutáni programokon is, sőt: gyakorlatilag éjjel-nappal. Ez adott esetben egészséges társas kapcsolatok kialakulását is eredményezheti, de vezethet az ellentétek kiéleződéséhez is.

Az oktatáson kívüli szervezett, kötelező érvényű programok nagymértékben csökkentik az egyéni tanulásra, pihenésre, kikapcsolódásra fordítható időt. Katonai főiskoláról lévén szó, a hallgatókra szolgálatadás feladata is hárul. Ez fárasztó feladat, a másnapi oktatás hatékonyságát jelentősen csökkenti a szolgálatot adó számára. Mindezekből kitűnik, hogy a tanuláson kívül - ami természetesen a legfőbb hangsúlyt kapja - nagyon sokirányú a hallgatók tevékenysége. Ennek figyelembevételével kell kialakítani azt az optimális tantervet, amely tartalmával biztosítja a felsőfokú képzés szintjét, ugyanakkor lényegretörő.

Általánosan elmondható, hogy egészséges társas kapcsolatok alakulnak ki évfolyamokon belül és évfolyamok között. Mindez elősegíti a pozitív hatású klíma kialakulását. Ennek nagy a jelentősége többek között azért is, mert a hallgatók az egyes feladatok teljesítésekor nagymértékben egymásra vannak utalva.

III. Az oktató pedagógiai alkalmasságának vizsgálata

Az oktató munkája, alkalmasságának kérdése az utóbbi években fokozottan előtérbe került. Az oktató személyiségével foglalkozó kutatások többnyire a pedagógus oktató munkáját vizsgálták, nem fordítottak elég figyelmet arra, hogy milyen az oktató a mindennapos tanár-diák interakcióban, hogy nevel, hogy hat tanítványaira.

A specifikus pedagógiai alkalmasság vizsgálatával hazánkban többen is foglalkoztak. Az oktatószemélyiség - kutatók jelentős része úgy gondolja, hogy kérdőívek segítségével kiemelt, fontosnak tartott személyiségjegyeket kell keresni a tanári pályára jelentkezőknél.

Imhof (1961.) kilenc alkalmasságra jellemző tulajdonságot sorol fel, és százalékarányban fejezi ki, hogy a megkérdezett oktatók közül hányan tekintették a pályán nélkülözhetetlen tulajdonságnak.

- A felsorolásban:
- a jellem 53 %
 - a pedagógiai képesség 36 %
 - az intelligencia 19,5 %
 - a valódi hivatástudat 13,5 %
 - a testi egészség 13,2 %
 - a származás 10,5 %
 - a művészi tehetség 6,8 %
 - az általános műveltség 6,2 %-ban szerepel.

A tanár alkalmassága arra, hogy az azonosulás objektuma legyen, elsősorban attól függ, hogy a hallgatók ösztönösen elfogadták-e, mint felettes személyt, mint tekintélyt külső megjelenésének, gesztusainak, szokásainak érzelmileg vonzó volta alapján választják-e identitásuk (azonosságuk) tárgyává.

A katonai műszaki főiskolákon ennek különösen nagy jelentősége van, mert az oktató a hallgatónak szakmai előljárója is egyben.

A katonai műszaki főiskolákon a pedagógiai alkalmasság vizsgálata azért lenne célszerű, mert az alapozó tárgyakat és a szaktantárgyakat oktató tanárok katonai hivatást teljesítő tiszték, akik tanári pályafutásuk kezdetén csak felsőfokú műszaki végzettséggel rendelkeznek, pedagógiai képesséssel azonban csak kevesen.

Az 1985/86-os kiképzési év I. félévében főiskolánkon felmérés készült. Ennek menetét, az értékelés módját, valamint a következtetéseket és lehetőségeket ismertetem a következőkben.

IV. A KCYRMF oktató állományának nevelési stílusának elemzése mintavétel alapján

1./ Felmérés

Az elemzés felmérőlapok adatainak felhasználásával készült. A hallgatók felmérőlapokon megkapták az egyes nevelési stílusok jellemző jegyeit tartalmazó meghatározásokat. A szakaszokat oktató tanárokról kialakult vélemények alapján meghatározták tanáraik nevelési stílusát. A felmérőlapokon leíró nevelési stílusjegyek a szakirodalmakban szereplő - alsófokú oktatáshoz kapcsolódó - nevelési stílusjegyeket tartalmazták a felsőoktatás igényeinek megfelelő módosítással.

A felmérés megkezdése előtt a hallgatók többek között a következő instrukciókat kapták:

- a felmérőlap kiosztása előtt felhívtam a figyelmüket arra, hogy a jellemzők elolvasásán túl értelmezzék is azokat;

- ha valamit nem értettek meg, akkor az elolvasás után kérdezzék meg;
- csak dátumot írjanak a felmérőlapra, aláírás és a szakasz megnevezése nem kell;
- amennyiben a felmérőlapon felsorolt jellemzőkön kívül más jellemzőket is szükségesnek tartanak a pontos besorolás érdekében, úgy azt megjegyzésként tüntessék fel.

2./ Értékelés

A szubjektív véleményekből objektívnek mondható következtetést úgy kaptam, hogy egy tanár nevelési stílusát a megosztó vélemények miatt csak akkor vettem egyértelműen meghatározottnak, ha a tanár által tanított hallgatók egyharmada ugyanazon nevelési stílus jellemző jegyeit fedezte fel nála.

3./ Következtetések, lehetőségek

A felmérőlapok anyagainak feldolgozása alapján többek között az alábbi következtetésekre jutottam:

Főiskolánk vonatkozásában a mintavétel eredménye megnyugtató. A vizsgált tanári állomány kétharmada pozitív légkört alakított ki napi munkája során.

Véleményem szerint ez egy felsőfokú oktatási intézményben jó aránynak mondható, bár hasonló jellegű munkával történő összehasonlításra nem volt lehetőségem. Ahhoz, hogy az egész oktatói állomány felől megalapozott véleményt tudjunk mondani, szükség van egy átfogó felmérésre.

A KGYRMF főiskolai képzés teljes oktatói állományára vonatkozó felmérés adatainak ismeretében tovább lehet lépni a főiskola pszichés klímáját befolyásoló többi tényező vizsgálatával. Az összes befolyásoló tényező hatásának elemzése után eljutunk a megoldandó problémához ebben a témakörben.

Célszerű lenne további felmérések végrehajtása, majd azok eredményeinek feldolgozása. A fentiekből látható, hogy e vizsgálat csak kezdete egy átfogóbb, a teljes oktatói állományra kiterjedő vizsgálatnak. Ennek végrehajtását azonban véleményem szerint csak team-munkában lehet elvégezni.

A pszichés klíma vizsgálatán túl a parancsnokok egyre inkább kénytelenek foglalkozni a pszichológia kérdéseivel, mert a korszerű katonai kiképzés személyiség összetevői egyre bonyolultabbá válnak.

A katonai műszaki főiskolákon folyó képzéssel kapcsolatban még nem jelent meg pszichológiai vonatkozású jegyzet vagy tanulmány. Véleményem szerint a jövőben fokozottabb gondot kell fordítani az oktató-hallgató közötti interperszonális (kétoldalú) kapcsolat elemzésére. Jobban kell tudatosítani, hogy az oktatók példamutatása nem magánügy, hanem társadalmi szerepük, kötelezettségük tartozéka. Fokozottan kritikus gondolkozásra kell nevelni az oktatókat, mert ez az egyik pszichológiai feltétele a hallgatók kritikus gondolkodásra nevelésének. Nagyobb lehetőséget kell adni az oktatóknak az önállóságra. Az őszinte véleménynyilvánításokhoz megfelelő körülményeket, pozitív légkört kell teremteni.